

Lidia MIKOŁAJUK
Uniwersytet Łódzki
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

UDZIAŁ BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ W KSZTAŁCENIU KOMPETENCJI INFORMACYJNYCH STUDENTÓW UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

W artykule przedstawiono ofertę szkoleniową Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie kształcenia kompetencji informacyjnych. Podstawą do opracowania planu szkoleń stały się efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego wymienione w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Władze Uniwersytetu Łódzkiego doceniły znaczenie biblioteki akademickiej w procesie dydaktycznym uczelni i zaprosiły bibliotekarzy do udziału w konferencji nauczycieli akademickich, którzy wymienili się doświadczeniami w zakresie metodologii pracy dydaktycznej, nakierowanej na zachęcenie studentów do aktywnego studiowania. Bibliotekarze nawiązali współpracę z naukowcami i dostosowali program szkoleń do konkretnych dyscyplin naukowych.

Edukacja informacyjna

W ostatnich dekadach nastąpił lawinowy przyrost informacji i zmiana sposobu jej dystrybucji. Początek XXI w. przyniósł przyspieszony rozwój technologii informatycznych. Zwiększyła się dostępność do informacji, jednocześnie jednak wymusiło to na jej odbiorcach konieczność zapoznania się z nowymi kanałami komunikacji naukowej. Aby dotrzeć do elektronicznych zasobów wiedzy użytkownicy muszą udoskonalać swe umiejętności z zakresu obsługi nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Absolwenci szkół średnich, rozpoczynający naukę na wyższej uczelni, są często bezradni wobec ogromu źródeł informacji. Edukacja informacyjna studentów staje się więc niezbędnym elementem procesu dydaktycznego uczelni. W dużym stopniu to zadanie przejmowane jest przez biblioteki akademickie, które wzięły odpowiedzialność za przygotowanie studentów do samodzielnego zdobywania wiedzy.

Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji do systemu szkolnictwa wyższego zobowiązało uczelnie do kształcenia umiejętności informacyjnych swoich studentów.

W Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. wymieniono efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego¹. W myśl tego aktu prawnego absolwent wyższej uczelni powinien uzyskać kwalifikacje:

- poznanie i zrozumienie podstawowych pojęć i zasad z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczności i zarządzania zasobami własności intelektualnej;
- umiejętność wyszukiwania, analizowania, oceniania, selekcjonowania i integrowania informacji z wykorzystaniem różnych źródeł oraz formułowanie na tej podstawie krytycznych sądów;
- umiejętność przygotowania typowych prac pisemnych z wykorzystaniem podstawowych ujęć teoretycznych, a także różnych źródeł.

Wymienione w dokumencie kwalifikacje są zbliżone z definicją kompetencji informacyjnych (*information literacy*) opracowaną przez Stowarzyszenie na rzecz Komunikacji i Technologii w Edukacji (Association for Educational Communications and Technologies). Zgodnie z tą definicją jest to umiejętność wyszukiwania i wykorzystywania informacji, kluczowa umiejętność dla procesu uczenia się przez całe życie². Na podstawie tego twierdzenia AASL (American of School Librarians) określa, że student mający kompetencje informacyjne zdobywa informacje w sposób efektywny, krytycznie i kompetentnie ją ocenia oraz używa informacji kreatywnie i stosownie do potrzeb. Użytkownicy bibliotek powinni być świadomi istnienia strategii wyszukiwania informacji, a także powinni mieć umiejętność krytycznego myślenia, aby selekcjonować, odrzucać, syntetyzować i prezentować informacje na nowe sposoby w celu rozwiązywania realnych problemów³. Posiadanie kompetencji informacyjnych pomaga w samodzielnym zdobywaniu wiedzy i przejęciu większej kontroli nad własnym rozwojem. Środowisko akademickie jest największym konsumentem technologii informacyjnych. Ogromna ilość informacji, jaka jest generowana w różnych formatach na całym świecie, zmusza do zastanowienia się nad jej wiarygodnością, rzetelnością i autentycznością. Odbiorcy są przytłoczeni jej obfitością i zróżnicowaniem dostępnych zasobów. Dlatego szkolnictwo wyższe jako nadrzędny cel musi postawić sobie wykształcenie u studentów lepszego zrozumienia i sprawnego poruszania się w gąszczu informacji. Edukacja wyższa oparta jest na

¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, Dz.U. 2011, nr 253 poz. 1520.

² C.S. Brodie, B. Greg: *Information Literacy Skills Models*, [in:] B. Stripling (ed.): *Learning and Libraries in an Informatin Age. Principles and Practices*. Libraries Unlimited, Englewood 1999, p. 55.

³ J. Lau: *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie – wytyczne*. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2011, s. 15.

trzech filarach: procesie dydaktycznym, badaniach naukowych oraz rozwoju indywidualnym⁴. W każdym z tych obszarów niezbędne jest wykorzystanie kompetencji informacyjnych.

We współczesnym środowisku szybkich zmian technologicznych musi nastąpić zmiana metodyki nauczania, konwencjonalne sposoby kształcenia powinny zostać uzupełniane przez metody oparte na ICT (*Information and Communication Technologies*). Nowe media są wykorzystywane przez młodych ludzi nie tylko w relacjach towarzyskich, rozwijaniu zainteresowań czy spędzaniu wolnego czasu, ale również w poszukiwaniu wiadomości niezbędnych podczas nauki. Naturalne wydaje się więc wykorzystanie nowych technologii przez środowisko edukacyjne. Efektem wprowadzenia nowoczesnych środków komunikacji naukowej do procesu dydaktycznego ma być wykształcenie u studentów biegłości w wyszukiwaniu, selekcjonowaniu czy integrowaniu informacji z różnych źródeł. Na drodze rozwoju kompetencji informacyjnych przed środowiskiem akademickim stoją trudne wyzwania. Pierwszym jest ogromne zróżnicowanie tematyczne prowadzonych na uczelniach kierunków studiów. Dlatego ważnym elementem kształcenia kompetencji informacyjnych jest nawiązanie ścisłej współpracy z wykładowcami różnych dyscyplin naukowych, którzy określiliby zakres tematyczny zajęć, przeznaczonych dla studentów konkretnych kierunków. Kolejnym wyzwaniem jest dynamiczny program kształcenia akademickiego, podlegający częstym modyfikacjom. Wprowadzenie do systemu szkolnictwa wyższego Krajowych Ram Kwalifikacji przyniosło uczelniom autonomię w tworzeniu kierunków i kształtowaniu programów studiów. Instruktorzy zajęć z zakresu *information literacy* muszą śledzić te zmiany i dostosować do nich swoje kursy. Nie wystarczy już samo rozpowszechnianie informacji, ale należy uczyć użytkowników, jak najlepiej wykorzystać wyszukane zasoby, aby poszerzyć swoją wiedzę czy wykonać określone zadanie. Celem takich zajęć staje się wzmocnienie krytycznego myślenia i wyrobienie wśród studentów umiejętności badawczych. Dużym wyzwaniem w kształceniu kompetencji informacyjnych jest wreszcie pokonanie oporu środowiska akademickiego przed wprowadzeniem nowych zasobów informacji do procesu dydaktycznego. Wykładowca powinien nie tylko wskazać studentom możliwość wykorzystania tych źródeł do zdobycia wiedzy, ale również egzekwować od swoich podopiecznych ich stosowanie. Zdarza się jednak, że słaba znajomość technologii informacyjnej wśród nauczycieli akademickich powstrzymuje ich od wykorzystania jej w trakcie zajęć dydaktycznych. Stąd może pojawić się

⁴ P. Shantaram: Challenges in spreading information literacy among students. „Indian Streams Research Journal”, Vol. 2, Issue 11, 2012, p. 3.

zapotrzebowanie na przeprowadzenie kursu z zakresu kompetencji informacyjnych dla kadry naukowej przed wprowadzeniem analogicznych zajęć skierowanych do studentów. Współpraca z wykładowcami jest bowiem niezbędnym warunkiem opracowania efektywnego programu szkoleń dla studentów. Bez pomocy nauczycieli akademickich bibliotekarzom trudno jest zachęcić studentów do większego zaangażowania w trakcie zajęć. Najbardziej skuteczną strategią nauczania umiejętności informacyjnych jest takie współdziałanie, w którym bibliotekarze dostarczają studentom ogólnych wiadomości z zakresu *information literacy*, ze szczególnym naciskiem na gromadzenie i ocenę informacji z różnych źródeł, a wykładowcy koncentrują się na powiązaniu tych umiejętności z określoną dyscypliną naukową⁵.

Oferta szkoleniowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

Na polskich wyższych uczelniach kształcenie umiejętności informacyjnych odbywa się dwutorowo: z jednej strony są to szkolenia biblioteczne, z drugiej – przedmioty informacyjne o różnych nazwach, realizowane w ramach programów poszczególnych studiów (na części uczelni są one punktowane w systemie ECTS – mają 2 punkty)⁶.

Władze Uniwersytetu Łódzkiego doceniają znaczenie kształcenia kompetencji informacyjnych studentów i traktują Bibliotekę Uniwersytecką jako pełnoprawnego uczestnika procesu dydaktycznego. Bibliotekarze zostali zaproszeni do aktywnego uczestnictwa w konferencji naukowej „Twórczy Uniwersytet: wolność i świadomość studiowania”, podczas której nauczyciele akademicy wymieniali się doświadczeniami w zakresie metodologii pracy dydaktycznej, nakierowanej na zachęcenie studentów do aktywnego studiowania⁷. Główny nacisk położono na autonomię procesu uczenia się, stymulowanie twórczego myślenia oraz samodzielną pracę umysłową. Przedstawiono nowoczesne technologie, które każdy studiujący może wykorzystać w dotarciu do zasobów wiedzy oraz realizacji zajęć w trybie zdalnym. Podczas konferencji bibliotekarze zaproponowali nowe formy szkoleń z zakresu edukacji informacyjnej oraz nawiązali współpracę z wykładowcami, polegającą na ścisłym powiązaniu szkoleń z różnymi dyscyplinami naukowymi. Efektem konferencji jest publikacja „Przewodnika dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego”, stanowiącego zbiór zasad

⁵ M. Bosacka: Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się. „Bibliotheca Nostra”, nr 1 (27), 2012, s. 11.

⁶ Ibidem, s. 12.

⁷ Twórczy Uniwersytet, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://klubgosci.uni.lodz.pl/>

i wykaz narzędzi, które ułatwią im samodzielne kształcenie⁸. W wydawnictwie tym znalazły się trzy artykuły pracowników Biblioteki UŁ, przedstawiające nie tylko uczelnianą księżnicę i jej zbiory, ale również ofertę szkoleniową, poradnik tworzenia notatek czy bibliografii załącznikowej. Teksty zamieszczone w przewodniku mają charakter propedeutyczny i napisane są prostym nieformalnym językiem, wolnym od teorii i skomplikowanych sformułowań. Każdy artykuł kończy się podsumowaniem, w którym zawarte są najważniejsze zasady i reguły odnoszące się do danego tematu. W ten sposób wykładowcy łódzkiej uczelni starają się przekonać świeżo upieczonych studentów, że rozpoczynając naukę na wyższej uczelni muszą nauczyć się korzystać z oferowanych im narzędzi do samodzielnego kształcenia. Absolwenci szkół średnich bowiem nie są dobrze przygotowani do samokształcenia i wykazują się niewiedzą, jeśli chodzi o korzystanie z informacji dostępnej w bibliotece akademickiej⁹.

Podczas konferencji „Twórczy Uniwersytet” bibliotekarze przedstawili ofertę szkoleniową Biblioteki Uniwersyteckiej, wymieniono realizowane już kursy oraz te, których rozpoczęcie planowane jest w nadchodzącym roku akademickim. Do pierwszej grupy należy podstawowy kurs przysposobienia bibliotecznego, realizowany zdalnie na platformie e-learningowej (<http://moodle.uni.lodz.pl>), którego celem jest zapoznanie studentów z zasadami korzystania z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Podczas kursu studenci uzyskują informacje, gdzie i na podstawie jakich dokumentów mogą zapisać się do Biblioteki, ile książek mogą wypożyczać na zewnątrz i na jak długo, a także, gdzie je oddać. Poznają zasady korzystania z zasobów Biblioteki – drukowanych i elektronicznych. Dowiadują się, gdzie znajdują się czytelnie i pracownie oraz z jakich zbiorów Biblioteki można w nich korzystać, a także w jaki sposób rozmieszczony jest księgozbiór w wolnym dostępie. Poznają różnice w korzystaniu ze zbiorów magazynowych oraz tych, udostępnianych w wolnym dostępie. Kurs e-learningowy składa się z trzech modułów, każdy z nich kończy się testem. Po rozwiązaniu wszystkich quizów studenci uzyskują zaliczenie wpisane do systemu USOS. Przygotowanie kursu online wymaga od bibliotekarzy znacznego nakładu pracy i pochłania dużo czasu. Założeniem wprowadzenia zdalnego przysposobienia było usprawnienie i ułatwienie studentom jego odbycia. Okazało się jednak, że dziekanaty wymagają, aby studenci oprócz wpisu do systemu USOS uzyskali od bibliotekarza podpis na karcie egzaminacyjnej. Każdy z pracowników

⁸ J. Płuciennik (red.): Przewodnik dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

⁹ D. Konieczna: Biblioteka akademicka jako instytucja promująca proces kształcenia, [w:] H. Ganińska (red.): Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność. T. 1, materiały konferencyjne, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 113.

biblioteki, który uzyskał status instruktora szkoleń, ma uprawnienia do wpisywania zaliczeń grupie liczącej od kilkuset do kilku tysięcy osób, w zależności od wielkości wydziału. Nie udało się więc uniknąć długich kolejek studentów oczekujących na wpis zaliczenia do karty egzaminacyjnej. Pracownicy biblioteki obsługujący czytelników zaobserwowali też, że najmłodsze roczniki studentów są gorzej zorientowane w sposobie korzystania ze zbiorów niż ci, którzy odbywali szkolenie w tradycyjnej formie. Zdecydowano się więc na organizowanie przez Oddział Informacji Naukowej¹⁰ wycieczek po budynku Biblioteki UŁ. Są one sposobem na zdobycie dodatkowej, rozszerzonej wiedzy o funkcjonowaniu uniwersyteckiej ksiąźnicy. Stanowią okazję do zobaczenia, gdzie znajduje się biblioteka i jak się po niej porusza. Zainteresowani udziałem w tej formie zajęć mogli się wpisywać na listę obecności udostępnianą online na stronie BUŁ-u. Zwiedzanie biblioteki nie było obowiązkowe i nie stanowiło warunku uzyskania zaliczenia z przysposobienia bibliotecznego, dlatego uczestniczyli w nim tylko nieliczni studenci. Aby zwiększyć zainteresowanie młodych ludzi udziałem w wycieczkach po budynku ksiąźnicy planowane jest wprowadzenie zajęć w nowej formule. Zamiast demonstracyjnego oprowadzania bibliotekarze chcą wprowadzić tzw. rajd po bibliotece, w którym studenci będą prawie samodzielnie zapoznawać się z topografią budynku i zasadami korzystania z biblioteki¹¹. Na początku spotkania jego uczestnicy zostaną podzieleni na małe grupy, każda z nich otrzyma ulotki z informacjami o bibliotece oraz jej planem. Poszczególne grupy dostaną zadanie dotarcia do określonego działu biblioteki i uzyskania jak największej wiedzy na jego temat. O ustalonej porze studenci powrócą na miejsce zbiórki i rozpocznie się właściwe zwiedzanie. Ci, którzy dotarli wcześniej do wybranego punktu, opowiedzą teraz swoim kolegom o tym miejscu i o pożytku, jaki płynie z korzystania z niego. W razie potrzeby bibliotekarze uzupełnią informacje przekazywane przez studentów. W takiej formie szkolenia uczestnicy muszą wykazać się dużą samodzielnością, dzięki czemu lepiej przyswajają wiedzę i później wykorzystują ją w praktyce. Organizacja takich zajęć wymaga od bibliotekarzy dużego nakładu pracy i zdolności organizacyjnych. Korzyści, jakie przynosi ta forma zajęć, rekompensują duży wysiłek włożony w ich przygotowanie. Wartością dodaną jest zmiana wizerunku biblioteki akademickiej, zamiast nudnej, archaicznej instytucji studenci zapamiętają miejsce pełne energii i przyjazne dla użytkowników.

¹⁰ Pełna nazwa: Oddział Informacji Naukowej i Prac Naukowo-Dydaktycznych.

¹¹ U. Cimoch: Uczestnicy szkolenia jak bohaterowie filmu, czyli jak napisać angażujący scenariusz?, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.slideshare.net/eim2012>

Kolejną grupą szkoleń realizowaną przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego są kursy dotyczące korzystania z baz danych. Zasoby elektroniczne stanowią coraz większą część zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. W ich skład wchodzi głównie czasopisma i książki naukowe oraz wydawnictwa profesjonalne, ze wszystkich dziedzin wiedzy reprezentowanych na uczelni, a także elektroniczne wersje gazet i tygodników polskich oraz zagranicznych. Ponieważ oferta wydawców serwisów elektronicznych jest nieustannie zmieniana i aktualizowana, więc pracownicy biblioteki muszą na bieżąco śledzić te zmiany. Prezentacje i szkolenia z zakresu posługiwania się zasobami elektronicznymi organizowane są przez dwie, współpracujące ze sobą jednostki Biblioteki UŁ. Sekcja Sieciowych Zasobów Informacji¹², odpowiadająca za współpracę z wydawcami serwisów elektronicznych, organizuje prezentacje przedstawicieli tych firm, którzy przybliżają najnowsze edycje swoich produktów. Zwykle zajęcia połączone są z warsztatami aktywnego wyszukiwania informacji w omawianych zasobach. Szkolenia nie ograniczają się wyłącznie do wystąpień przedstawicieli wydawców, ale również pracownicy Sekcji samodzielnie przygotowują ćwiczenia polegające na wyszukiwaniu informacji w wybranych serwisach. Zajęcia te adresowane są do nauczycieli akademickich oraz bibliotekarzy Biblioteki Uniwersyteckiej i bibliotek wydziałowych. Ich celem jest poszerzenie wiedzy pracowników uczelni o możliwości wykorzystania serwisów elektronicznych w programach nauczania oraz pogłębienie umiejętności wyszukiwania informacji. Pośrednimi adresatami szkoleń są studenci, którym wiedza o zasobach elektronicznych zostaje przekazywana przez dobrze do tego przygotowanych wykładowców i bibliotekarzy. Do tej pory Sekcja Sieciowych Zasobów Informacji zorganizowała warsztaty i prezentacje poświęcone m.in. bazom Scopus, Web of Science, EBSCO, Ibuk, JSTOR czy Oxford Journals.

Inaczej wygląda organizacja szkoleń z zakresu edukacji informacyjnej, organizowanych przez Oddział Informacji Naukowej. Kursy te skierowane są do studentów seminariów licencjackich, obejmujących zagadnienia metodologii pracy badawczej w określonej dziedzinie. Przeprowadzane są w ścisłej współpracy z wykładowcami, którzy określają ich zakres tematyczny oraz wymieniają serwisy elektroniczne, z którymi powinni zapoznać się ich dyplomanci. Dzięki współdziałaniu z nauczycielami akademickimi szkolenia te odpowiadają rzeczywistym potrzebom studentów, co ma znaczący wpływ na ich zaangażowanie podczas wykonywania ćwiczeń praktycznych. Zajęcia odbywają się w pracowni komputerowej w gmachu Biblioteki UŁ lub w na terenie jednostek wydziałowych. Przygotowanie dobrego

¹² Pełna nazwa: Samodzielna Sekcja Bibliografii, Bibliometrii i Sieciowych Zasobów Informacji.

programu szkoleniowego wymaga od bibliotekarzy dużego nakładu pracy. Muszą oni wykazać się co najmniej podstawową znajomością dydaktyki i umieć zastosować ją w praktyce. Aby zagwarantować wysoką jakość prowadzonych zajęć, należy właściwie określić cel szkolenia oraz zastosować odpowiednie metody i środki dydaktyczne. W przypadku studentów przygotowujących się do napisania pracy licencjackiej, celem szkolenia jest wzmocnienie ich umiejętności wyszukiwania informacji z zakresu określonej dyscypliny naukowej. Jego ustalenie wymaga często przeprowadzenia badania potrzeb i oczekiwań studentów. Jednocześnie każde szkolenie oparte jest na doświadczeniu i wiedzy bibliotekarzy o tym, co studenci powinni wiedzieć, aby biegle korzystać z zasobów biblioteki¹³. Bardzo istotne są również predyspozycje pedagogiczne i komunikatywność osoby prowadzącej zajęcia. Bibliotekarz powinien ciekawie sformułować temat, aby rozbudzić zainteresowanie uczestników, wypowiadać się w sposób prosty, podawać interesujące przykłady i problemy do rozwiązania. Musi też zwracać uwagę na to, jaka jest recepcja przekazywanych przez niego treści i odpowiednio reagować w trakcie zajęć, gdy zauważy wśród słuchaczy brak zainteresowania i koncentracji. Zapoznanie studentów z zasobami elektronicznymi jest zadaniem trudnym i wymaga przekazania tej wiedzy w sposób niekonwencjonalny. Bibliotekarze oprócz tradycyjnego wykładu coraz częściej sięgają po metody aktywizujące, opierające się na uczeniu się przez działanie, współpracę i doświadczenie. Praktyczne ćwiczenia stanowią istotny element zajęć. Metoda ta pozwala studentom wykonywać zadania we własnym tempie, często zajmuje więcej czasu, jednak jej efekty są trwalsze. Pewnym ograniczeniem stosowania tej metody może być liczba uczestników szkolenia i zapewnienie każdemu z nich dostępu do komputera. Pracownicy Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego starannie przygotowują się do zajęć z zakresu kompetencji informacyjnych. Przed opracowaniem konspektu szkoleń konsultują się z wykładowcami, którzy przedstawiają im swoje oczekiwania. Kursy te odbywają się w cyklu dwóch 90-minutowych spotkań. Pierwsze zajęcia rozpoczynają się wprowadzeniem do korzystania z zasobów elektronicznych i budowania zapytań wyszukiwawczych, następnie są praktyczne ćwiczenia wyszukiwania literatury przedmiotu w omawianych bazach danych. Po cyklu ćwiczeń następuje omówienie uzyskanych wyników, co jest warunkiem dobrej interakcji między prowadzącym szkolenie a jego uczestnikami. Podczas drugiego spotkania następuje pogłębienie zdobytej wcześniej wiedzy i tworzenie bibliografii załącznikowej, która może być wykorzystana do pracy

¹³ B. Niedźwiecka, I. Hunsår (red.): *MedLibTrain: zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych: przewodnik nie tylko dla bibliotekarzy medycznych*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010, s. 23-27.

dypłomowej. Do zajęć wprowadza się elementy prawa autorskiego i kładzie duży nacisk na poprawne cytowanie. Oddział Informacji Naukowej organizował zamawiane szkolenia z zakresu korzystania z zasobów elektronicznych dla studentów kilku kierunków: historii sztuki, geografii, bibliotekoznawstwa i ekonomii. Uczestnicy zajęć wyszukiwali informacje w czasopismach elektronicznych, w „Bibliografii Zawartości Czasopism” i „Przewodniku Bibliograficznym” oraz w bazach bibliograficzno-abstraktowych. Od nowego roku akademickiego Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego rozszerza swoją ofertę szkoleniową i obejmuje nią znacznie większą grupę studentów. Wynika to m.in. z aktywnego udziału bibliotekarzy w konferencji naukowej „Twórczy Uniwersytet”, organizowanej przez prorektora do spraw programów i jakości kształcenia.

Kształcenie kompetencji informacyjnych studentów zostało uznane przez władze Uczelni za niezbędny element procesu kształcenia. Duży potencjał szkoleniowy bibliotekarzy docenili również dziekani Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska UŁ, którzy w nadchodzącym roku akademickim obowiązek udziału w zajęciach z zakresu *information literacy* narzucili wszystkim studentom w ramach seminarium dypłomowego. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem szczegółowego programu tych zajęć, dostosowanego do tematyki prac dypłomowych poszczególnych katedr.

W związku ze zwiększającą się liczbą grup szkoleniowych Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego musi podjąć wiele działań, zmierzających do przygotowania optymalnych warunków do kształcenia studentów. Oddział Informacji Naukowej ze względu na ograniczenia kadrowe nie będzie w stanie poprowadzić wszystkich szkoleń, dlatego nawiązał współpracę z Samodzielną Sekcją Wolnego Dostępu, w której zatrudnieni są bibliotekarze dziedzinowi. Współpraca ta wzoruje się na rozwiązaniach brytyjskich czy niemieckich, gdzie zajęcia z zakresu umiejętności informacyjnych prowadzone są przez specjalistów różnych dziedzin, zatrudnionych na stanowiskach bibliotekarskich. Kolejnym etapem przygotowania zespołu pracowników, którzy odpowiadają za proces kształcenia jest ich przeszkolenie w zakresie umiejętności prowadzenia zajęć ze studentami. Musi odbywać się to dwutorowo: z jednej strony niezbędne są warsztaty pracy dydaktycznej, a z drugiej realizowane już prezentacje serwisów elektronicznych.

Aby szkoleniem dotyczącym korzystania z zasobów elektronicznych objąć jak największą grupę studentów, planowane jest również opracowanie go w wersji e-learningowej. To kolejne wyzwanie, którego podjęli się bibliotekarze Biblioteki UŁ. Zawartość serwisów elektronicznych jest często uzupełniana i modyfikowana przez ich wydawców. Istnieje więc duże prawdopodobieństwo, że treść szkolenia zdalnego

z zakresu elektronicznych baz danych będzie często uzupełniana. Bibliotekarze, chcąc wykorzystać wszystkie możliwości techniczne, jakie zapewnia platforma zdalnego nauczania, uczestniczyli w szkoleniu na temat zarządzania tym serwisem. Zajęcia dla kilkunastoosobowej grupy zorganizował Międzywydziałowy Zakład Nowych Mediów i Nauczania na Odległość, który wspomaga pracowników Uniwersytetu Łódzkiego w zastosowaniu technologii informacyjnych w procesie nauczania¹⁴. W szkoleniu uczestniczyli bibliotekarze z trzech działów Biblioteki Uniwersyteckiej: Sekcji Sieniowych, Zasobów Informacji, Oddziału Informacji Naukowej oraz Samodzielnej Sekcji Wolnego Dostępu. Podstawą otrzymania przez nich certyfikatu prorektora do spraw programów i jakości kształcenia, potwierdzającego znajomość obsługi platformy edukacyjnej będzie opracowanie nowego kursu. Dostęp do zdalnego szkolenia poświęconego zasobom elektronicznym będzie otwarty dla wszystkich studentów oraz pracowników Uniwersytetu Łódzkiego. Nie będzie zawierał końcowego testu, stanowiącego podstawę uzyskania zaliczenia, jak w przypadku przysposobienia bibliotecznego. Planowane jest zamieszczenie w nim quizu samosprawdzającego stan wiedzy o zaprezentowanych w kursie źródłach elektronicznych. Ponieważ adresatami szkolenia mają być studenci i pracownicy wszystkich wydziałów, informacje w nim zawarte będą miały duży stopień uogólnienia. Kurs będzie stanowił uzupełnienie zajęć z zakresu *information literacy*, organizowanego dla studentów seminariów dyplomowych przygotowujących się do napisania pracy licencjackiej.

Łódzcy bibliotekarze rozważają też wprowadzenie do swojej pracy dydaktycznej szkolenia bibliotecznego opartego na tzw. metodzie cefalońskiej, opracowanej w bibliotece Uniwersytetu w Cardiff w celu uatrakcyjnienia zajęć i zyskania zainteresowania studentów¹⁵. Należy ona do grupy metod aktywnych, studenci nie są biernymi słuchaczami wykładu, ale czynnie uczestniczą w zajęciach. Przed rozpoczęciem szkolenia bibliotekarz przygotowuje prezentację, przedstawiającą bibliotekę w niekonwencjonalny sposób. Na slajdach umieszczane są zdjęcia zagubionego czytelnika, próbującego skorzystać z różnych zbiorów. Każda ilustracja zawiera tzw. dymek, podobny do tych zastosowanych w komiksach, zawierający pytanie dotyczące usług oferowanych przez bibliotekę. Slajdy podzielone są na cztery grupy tematyczne, każdej z nich odpowiada inny kolor. Podstawowe informacje zamieszczono na slajdach niebieskich, na żółtych – wiadomości o poszukiwaniu

¹⁴ Międzywydziałowy Zakład Nowych Mediów i Nauczania na Odległość, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://nno.uni.lodz.pl/>

¹⁵ The Official Cephalonian Method Page, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/educationandtraining/infolit/cephalonianmethod/index.html>

zbiorów, na czerwonych o usługach i pomieszczeniach biblioteki; na zielonych – pozostałe. Przed rozpoczęciem pokazu slajdów prowadzący rozdaje uczestnikom szkolenia kartki w kolorze odpowiadającym danej kategorii tematycznej. Na każdej kartce wydrukowane jest jedno pytanie. Równie istotna jak kolor kartek jest forma pytania. Sformułowane są one w pierwszej osobie liczby pojedynczej i odnoszą się do codziennych doświadczeń początkującego studenta, co pobudza ciekawość i motywację do aktywnego udziału w zajęciach¹⁶. Przykładowe pytania mogą brzmieć następująco:

- Mam pracę do napisania. Potrzebuję mnóstwo książek. Ile mogę wypożyczyć?
- Koleżanka przysłała mi zeskanowane notatki. Gdzie mogę je wydrukować?

Różne kolory kartek wprowadzają element zaskoczenia. Bibliotekarz prosi dowolną osobę o przeczytanie pytania, a odpowiedź odnajduje na wybranym slajdzie. Przygotowanie prezentacji do zajęć wymaga zrobienia zdjęć na terenie biblioteki, w której odbywa się szkolenie. Trzeba także znaleźć fotogenicznego modela w wieku studenckim i opracować scenariusz naszego „komiksu”. Wymaga to dużej dawki kreatywności, poczucia humoru i nieco odwagi do prowadzenia zajęć innych niż znane z wcześniejszych doświadczeń. Opracowana prezentacja może być wykorzystywana przez cały rok akademicki. Trzeba też zebrać zespół bibliotekarzy chętnych do pracy ze studentami w takiej formie. Muszą to być osoby komunikatywne, szybko reagujące czasem na zaskakujące wypowiedzi uczestników szkolenia i potrafiące kontrolować zachowanie grupy. Takie zajęcia na pewno nie będą nudne ani dla studentów, ani dla bibliotekarzy, którzy nie będą z pamięci recytować znanych im informacji o bibliotece, ale nawiążą dobry kontakt z odbiorcami swoich zajęć.

Pokolenie Google

Przed rozpoczęciem zajęć opartych na metodzie cefalońskiej warto się zastanowić, czy biblioteka akademicka nie wpisze się w nurt makdonaldyzacji uniwersytetów. Wprowadzony przez Georga Ritzera termin oznacza proces, na mocy którego zasady prowadzenia restauracji szybkiej obsługi upowszechniają się, zagarniając coraz większe połacie życia społecznego na całym świecie¹⁷. Zjawisko to przenika również do systemu szkolnictwa wyższego, gdzie studenci traktowani są jak konsumenci, którym serwuje się łatwo strawne porcje informacji. Proces ten najlepiej symbolizuje

¹⁶ U. Cimoch: Uczestnicy szkolenia jak bohaterowie filmu, czyli jak napisać angażujący scenariusz?, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.slideshare.net/eim2012>

¹⁷G. Ritzer: Makdonaldyzacja społeczeństwa: wydanie na nowy wiek. Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2009, s. 15.

dominacja kultury kreskówek, stąd wiele wątpliwości może wzbudzać oferowanie studentom zajęć, w których istotną rolę ma odgrywać prezentacja w formie komiksu. Doświadczenie studiowania kształtują dziś notatki z wykładów przekazywane za pośrednictwem sieci i wiele innych pomocy dydaktycznych. Pomaga to studentom ominąć niepotrzebne przeszkody, na przykład czytanie poważnych monografii naukowych¹⁸. Jednak współcześni studenci to przedstawiciele pokolenia net (*web generation*), które jest definiowane i w znacznym stopniu kształtowane przez nowe media. Środowisko cyfrowe jest dla nich tak naturalne, że komputery czy telefony komórkowe stanowią nieodłączny element ich codziennego życia. Zachowania młodzieży kształtuje determinizm technologiczny – nowoczesne media mają wpływ na niemal wszystkie obszary ich działalności. Na uczelnię czy do biblioteki przychodzą z tabletami, odstawiając do lamusa zeszyty i długopisy do robienia notatek. Dlatego młodzi ludzie myślą dziś i przetwarzają informacje zupełnie inaczej niż ich rówieśnicy jeszcze kilkanaście lat temu¹⁹. Zamiast czytać długi tekst wybierają przekaz obrazkowy. Określenie *net generation* wprowadzone przez Dona Tapscota²⁰, dotyczące pokolenia urodzonego na przełomie lat 80. i 90. XX w. zastępowane jest terminem „pokolenie Google”, którym określa się osoby urodzone po 1996 r. Różnica między tymi generacjami jest niewielka i wynosi kilka lat, co nie odpowiada rzeczywistej różnicy pokoleniowej. Doskonale jednak oddaje szybkie tempo zmian technologicznych i wykorzystanie przez młodych ludzi w codziennym życiu nowych mediów, które w ostatnich latach stały się dostępne niemal dla wszystkich. Współcześni studenci przez cały okres swej edukacji otoczeni byli komputerami, telefonami komórkowymi, odtwarzaczami muzyki i innymi urządzeniami współczesnego świata, dlatego wszystkie narzędzia cyfrowej ery przyzwyczyły ich do otrzymywania informacji bardzo szybko i bez większego wysiłku. Wyrosło pokolenie studentów, dla którego skorzystanie z wyszukiwarki internetowej jest pierwszym etapem w procesie wyszukiwania informacji i często także ostatnim, gdyż znalezione tam wiadomości ich satysfakcjonują. Wyższa uczelnia musi nauczyć ich wykorzystania w pracy naukowej serwisów elektronicznych, zawierających treści odpowiadające poziomowi akademickiemu. Częste korzystanie z cyfrowych mediów ma również znaczący wpływ na kompetencje językowe młodzieży, gdyż przyzwyczyło ją do konstruowania i odbierania krótkich komunikatów. Język, jakim

¹⁸ F. Furedi: Gdzie się podzieli wszyscy intelektualiści? Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2008, s. 151.

¹⁹ J. Jasiewicz: Kompetencje informacyjne młodzieży. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2012, s. 61-62.

²⁰ D. Tapscot: Growing up digital. The rise of the New Generation. McGraw-Hill, New York 1999, p. 3.

posługują się dziś młodzi ludzie charateryzuje się ubogim słownictwem oraz celowym łamaniem zasad interpunkcji i ortografii. Młodzież przyzwyczała się do szybkiej narracji oraz dynamicznego przekazu informacji wizualnej, która stała się bardziej atrakcyjna niż tradycyjny przekaz książkowy. Konsekwencją szybkiego tempa komunikacji cyfrowej są trudności ze skupieniem uwagi przez dłuższy czas. Dla studentów, którzy dopiero rozpoczynają naukę na wyższej uczelni 90-minutowy wykład jest często wielką próbą wytrzymałości.

Podczas konferencji „Twórczy Uniwersytet” łódzcy wykładowcy zastanawiali się, jakie formy pracy zastosować w czasie zajęć dydaktycznych ze studentami „pokolenia Google”, aby wzbudzić i utrzymać ich zainteresowanie. Również bibliotekarze akademicy muszą dotrzymywać kroku nieustannie zachodzącym zmianom technologicznym i społecznym. Aby wyjść naprzeciw potrzebom najmłodszej generacji studentów, należy szukać nowych sposobów uatrakcyjnienia zajęć prowadzonych na uczelni. Warto więc zastosować środki, które w przejrzysty i przystępny sposób wprowadzą ich do świata szkolnictwa wyższego. Należy sięgać po różnorodne pod względem treściowym, formalnym i funkcjonalnym komunikaty, które zwiększą szanse na skuteczne kształcenie kompetencji informacyjnych współczesnych studentów.

Bibliografia

1. Bosacka M.: Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się. „Bibliotheca Nostra”, nr 1 (27), 2012, s. 10-17.
2. Brodie C.S., Greg B.: Information Literacy Skills Models, [in:] Stripling B. (ed.): Learning and Libraries in an Information Age: Principles and Practices. Libraries Unlimited, Englewood 1999, p. 55.
3. Furedi F.: Gdzie się podzieli wszyscy intelektualiści? Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2008, s.151.
4. Jasiewicz J.: Kompetencje informacyjne młodzieży. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2012, s. 61-62.
5. Konieczna D.: Biblioteka akademicka jako instytucja promująca proces kształcenia, [w:] Ganińska H. (red.): Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność. T. 1, materiały konferencyjne, Poznań 15-17 czerwca 2005 r. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 113.
6. Lau J.: Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie – wytyczne. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2007, s. 15.
7. Niedźwiecka B., Hunsik I. (red.): MedLibTrain: zostań lepszym nauczycielem kompetencji informacyjnych: przewodnik nie tylko dla bibliotekarzy medycznych. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010, s. 23-27.

8. Płuciennik J. (red.): Przewodnik dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
9. Ritzer G.: Makdonaldyzacja społeczeństwa: wydanie na nowy wiek. Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2009, s. 15.
10. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, Dz.U. 2011, nr 253, poz. 1520.
11. Shantaram P.: Challenges in spreading information literacy among students. „Indian Streams Research Journal”, Vol. 2, Issue 11, 2012, p. 3.
12. Tapscot D.: Growing up digital. The rise of the New Generation. McGraw-Hill, New York 1999, p. 3.
13. Cimoch U.: Uczestnicy szkolenia jak bohaterowie filmu, czyli jak napisać angażujący scenariusz?, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.slideshare.net/eim2012>
14. Międzywydziałowy Zakład Nowych Mediów i Nauczania na Odległość, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://nno.uni.lodz.pl/>
15. The Official Cephalonian Method Page, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.cardiff.ac.uk/insrv/educationandtraining/infolit/cephalonianmethod/index.html>
16. Twórczy Uniwersytet, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://klubgosci.uni.lodz.pl/>